

Bea Rodríguez Martínez, psicomotricista i educadora infantil

El debat sobre si l'hora de la menjada a les escoles de zero a tres anys és un moment assistencial o educatiu segueix obert i, encara que cada cop és més clar que els moments assistencials són altament educatius, no sempre resulta que l'hora de la menjada sigui efectivament educativa. Però quina és la diferència entre l'acte assistencial i l'acte educatiu? L'acte assistencial assisteix la persona que no pot valer-se o desenvolupar-se per si mateixa, assisteix la persona heterònoma, que depèn del fet que altres persones detectin i satisfassin les seves necessitats. D'altra banda, l'acte educatiu desperta l'interès cap a la descoberta de les pròpies capacitats, promou la curiositat per aprendre i considera les persones capaces de conquerir la seva autonomia. Perquè l'autonomia es conquista, mai no s'imposa, sempre ve del desig de fer les coses per a un mateix.

El desig és el motor de l'autonomia, i per conquerir-la es fa necessari que aquest desig no sigui reprimat ni imposat; és a dir, que pugui existir i perquè això passi els infants han de tenir la certesa que els adults que els eduquen confien en les seves capacitats i respecten les seves decisions. Però moltes vegades es produeix a les escoles que les educadores reprimeixen el desig o imposen el seu

propi desig, ja sigui per desconèixement dels mecanismes de projecció o per la necessitat que els infants creguin.

Respecte a la necessitat de les educadores que els infants ens creguin posaré un exemple referit a l'alimentació:

EXEMPLE

A un centre de 0 a 3 anys es va reflexionar sobre l'alimentació i es varen establir normes per a l'hora de la menjada, entre altres no obligar els infants a menjar sense ganes de fer-ho, no forçar-los, respectar el seu rebuig cap a un aliment concret, no perdre la paciència, no enfadar-se...

LA REALITAT

Malauradament, algunes educadores no han entès les normes del menjador, i es barallen amb els infants que no volen dinar, amb els que escupen, amb els que no volen un aliment determinat... i releguen a l'oblit l'objectiu principal i prioritari de no obligar ningú a menjar en contra de la seva voluntat.

Les estratègies emprades per aconseguir aquest objectiu (que un nin o una nina mengi obligat o per obligació) són les de "tota la vida" i que encara segueixen vigents en algunes escoles:

Xantatge emocional amb amenaça: "si no menges no vindrà la teva padrina a cercar-te" "vols que m'enfadi?" "a jo no m'agraden els nins que no mengen"... , etc.

Amenaces: "si no t'ho menges tot, aniràs a la sala dels nadons" (i després volem que estimi el seu germà nadó...) "tu no aniràs a psico si no menges".

Càstigs: castigat a la sala dels nadons. Castigat fora de l'aula. Castigat assegut amb el berenar davant i els companys fent l'activitat. Castigat assegut al pati amb el berenar davant fins que no s'ho mengi tot i la resta de companys jugant. Castigat fora del menjador tot sol fins que vulgui menjar.

Suborns: "si menges, et donaré una galeta" "si menges, tindràs la moto rosa el primer".

Mentides: "si no menges, no creixeràs" "si menges, et donaré un caramel" (que mai no arriba).

Amb els nadons encara és pitjor, de vegades mengen per penetració forçada. Altres vegades amb enganys, "mira el xumet" i quan el nadó obri la boca amb l'excusa del xumet, zas!, cullerada va! Un altre engany és mostrar-li el iogurt, donar-li un parell de cullerades de iogurt i quan el nadó obri la boca pensant que és iogurt, zas!, introduir puré...

No puc deixar de demanar-me quin és el sentit educatiu d'aquestes accions. Què és exactament el que estam educant? Estam educant la confiança dels infants cap a l'adult? Estam educant l'autonomia? Consideram els desitjos o les necessitats dels infants quan els forçam a menjar contra la seva voluntat? Què us sembla aquest acte, educatiu o assistencial?

Si consideram educatiu l'acte que confia en la capacitat de la persona per aconseguir un objectiu, basat en el desig d'aprendre, en l'interès per assolir l'autonomia, podem afirmar sense equivocar-nos

que no és en absolut un acte educatiu. Ja que no es té en compte ni el desig ni l'interès dels infants per l'acte de menjar i la pretesa autonomia és, moltes vegades, imposada. En aquest tipus d'accions el que estem "educant" és l'obediència, la submissió, l'acceptació de la norma, sense tenir en compte l'individu.

Si pensam en l'acte assistencial, aquell que assisteix a la persona heterònoma, aquest se sustenta en la idea que altres persones detectin i satisfassin les necessitats i els interessos de, en el nostre cas, els nadons i els infants. Per tant, podem deduir que tampoc no compleix el requisit per ser considerada aquesta acció com a assistencial.

I si no és assistencial ni tampoc és educativa, quin tipus d'acte és?

Segons el meu parer, és un acte impositiu. S'imposa la "necessitat" de l'adult sobre la necessitat dels infants.

L'adult té la necessitat que el nin o la nina l'ha de creure, per no sentir-se qüestionat en la seva autoritat. L'adult té la necessitat que el nin o la nina mengi per no sentir-se qüestionat pels pares o per la resta de l'equip docent en la seva professionalitat. L'adult té la necessitat que el nin o la nina el cregui perquè això és el que s'espera d'un nin. Obediència. Acceptació de les normes. Submissió.

Tots sabem que si l'obediència i la submissió s'accepten, obtindrem persones obedients i submises, que fan el que s'espera que facin, persones amb dificultats per a ser elles mateixes, amb poca capacitat de qüestionament, poca capacitat crítica, persones mancades d'iniciativa, insegures de si mateixes, amb baixa autoestima, sense cap tipus de motivació interna... persones plenes de pors: al judici, a la burla, al rebuig, al no-amor... Por, en definitiva, que no els acceptin tal i com elles són. Persones incapaces de ser elles mateixes.

La majoria de les persones hem destinat molt de temps de la nostra existència a aprendre a ser com no som, a aprendre a no-ser, a aprendre a ser com s'espera que siguem, a aprendre a creure i més tard a sotmetre'ns... perquè així ens ho va exigir el nostre entorn, perquè així educaven en els nostre temps i en el temps de les nostres àvies.

Però hem de seguir perpetuant aquest model de no-educació?

Per creure i sotmetre'ns hi hem d'anar -en moltes ocasions- en contra d'un mateix. Tots ho sabem i molts ho ignoren. Aquest és el missatge que els estam donant als nostres petits quan els deim "menja perquè si no ho fas, tornaràs un nadó"; en realitat li estam dient "t'estic mentint i t'estic fent por perquè creguis, és l'únic que m'interessa, que creguis i que tinguis por".

Deixant a una banda l'obediència, la submissió i les pors, qüestions que per si mateixes donarien per a un altre article, vull tornar al tema que ens ocupa -l'alimentació i les tasques de l'educadora- però abans vull fer un aclariment: no estic qüestionant les persones que es dediquen a l'educació, ni estic criticant la seva capacitat per a desenvolupar la professió, critico i qüestiono l'educació que aquestes persones han rebut, tant a la seva infància, com en el moment de preparar-se per a la docència, qüestiono i reflexiono sobre el sistema educatiu, el model educacional i la transmissió -o la seva mancança- de valors humans. Què ocurriria si l'escola formàs persones amb capacitat crítica, ciutadans que es qüestionassin el funcionament del propi sistema? Insistesc, les educadores ho fan el millor que saben i pensen que fan allò que és correcte. A la meua manera de veure, elles són el producte d'un sistema educacional mancat de valors, centrat en la reproducció de vells i inservibles patrons de comportament. Prendre consciència d'això pot ajudar-nos a canviar i millorar la nostra pràctica educativa, si és el que desitjam.

Tornant al tema, la tasca de l'educadora no és obligar un infant a menjar, tampoc és tractar d'aconseguir-ho "amb bones", como podria ser mitjançant la tendresa, la paciència, la fermesa amb afecte, etc. La verdadera tasca de l'educadora consisteix a escoltar i respectar els infants, comprendre o tractar de comprendre què els passa, per què els passa, empatitzar amb ells i, sobretot, permetre'ls ésser el que són, que cada individualitat es desplegui amb les seves característiques genuïnes, amb el seu propi ritme, sense tractar d'homogeneïtzar, d'igualar, de normalitzar... Cada ésser és diferent i aquesta és una de les grans meravelles de la vida! Per què ens entossudim a eliminar les diferències? A fer éssers iguals? Les diferències ens fan

únics i hauríem de potenciar-les! Però en canvi ens apuram i tractam d'evitar-les o anul·lar-les! Així una tasca important hauria de ser aprendre a detectar quan n'Aída no té més gana, o si diu "no" amb el cap quan li donam el menjar a un ritme massa ràpid. També aprendre a veure quan na Gesine ja en té prou, encara que segueixi obrint la boca... O tractar d'entendre que quan na Bea es treu els trossets de menjar de la boca no ho fa per fer "brutors" sinó que potser que estigui investigant què és això... perquè fa poc que va deixar el puré i la textura és diferent... Entendre que és normal tocar el menjar, mirar-lo, amb les mans, amb els ulls... És el més natural i sa... Permetre que na Lua escupi i tractar de descobrir quan i perquè ho fa. No en vol més? Aquest tros de pera és massa madur? Canviar la nostra actitud davant les seves actituds ens ajudarà a estar més a prop d'ells i molt més relaxades!

Respecte al tema d'"escopir" he observat reaccions molt exagerades d'educadores que no entenen el que vol dir n'Albert quan no vol empassar-se alguna cosa que no li agrada... és altament simbòlic el contingut d'aquesta acció! Quan obligam un nin o una nina a "enviar-se" alguna cosa que no vol (bé perquè aquest tros no li agrada, bé perquè no té més gana i aquesta és la seva manera primària de dir "estic ple", bé perquè aquest aliment no li agrada...) quan l'obligam a "tragar" l'estam obligant a suprimir un reflex de supervivència bàsic que qualsevol animal realitza, si un aliment no té bon gust, allò més sa és escopir-lo, treure'l de la boca, no tragar-lo! Podem treballar observant quan en Borja escup els pèsols? La pastanaga? Potser aquest aliment no li agrada, per què l'hem d'obligar a menjar-lo? Amb el respecte i la tolerància potser en un futur senti desitjos de tastar aquests aliments, o potser no... aquesta no és la nostra tasca...

Per altra banda, no puc evitar contar un cas que vaig escoltar una vegada en una altra escoleseta, i que em sembla molt il·lustratiu: una educadora contava a una altra que li havia sortit una bòfega en el paladar per no amollar el tros de pizza ardent que l'abrasava, per no escopir va consentir cremar-se... És aquesta una conducta sàvia per la cura d'un mateix? Quantes vegades l'hauran obligada de petita a tragar i a no escopir? Per descomptat, aquesta és una de les educadores que s'enfadava molt amb els nins que

escopien... Inconscientment ella reproduïa els mateixos models...I tornant al tema de les tasques de l'educadora davant el menjar, el vertader treball d'una educadora també consisteix a reciclar la seva formació, a mantenir-se informada dels avenços pedagògics i a aprendre a desaprendre els vells paradigmes que situen el nin en una situació de total submissió, en la qual és el mestre o l'educadora qui els donen l'autèntic saber, sense permetre al nin ser l'autor del seu aprenentatge.

Aquesta labor d'informar-se i documentar-se ens du, afortunadament, a grans descobriments, com els realitzats a l'institut Lòczy, que va dirigir la Dra. Emmi Pikler al llarg de 50 anys i que, en allò referent al tema que ens ocupa –l'alimentació– han estat tan avantguardistes com polèmics. Els consells que donen davant un infant que no vol menjar es poden resumir en "respectar la seva decisió". Respectar la seva decisió no vol dir desatendre el nin, ni botar-se les rutines, vol dir respectar la decisió del nin o de la nina de no menjar en aquell moment, sense renyar-lo, sense fer-lo sentir culpable, sense fer-li xantatge, sense enganyar-lo, simplement acceptar i tolerar que no mengi i no carregar la situació de la dramàtica importància que li concedim habitualment. Pot seguir assegut a la taula, tranquil·lament, esperant que els seus companys mengin. I així tots els dies que ell o ella vulgui. Abans o després menjarà. Ningú es deixa morir per inanició mentre té menjar a l'abast. Menjarà, si no hi ha una patologia greu.

Un exemple és el cas d'una nina de 18 mesos que a la seva escoleto no volia menjar. La seva tutora va acordar amb sa mare que no l'obligarien a menjar, ni li insistirien. La nina va estar 6 mesos sense menjar res a l'escoleto i quedava cada dia al menjador. Guanyava pes, creixia i a ca seva menjava. Després de 6 mesos un dia va agafar els coberts per pròpia iniciativa i va començar a menjar... com si sempre ho hagués fet.

Clar, això a les educadores ens genera una por i inquietud, davant com hem de fer entendre això a una mare i mantenir-nos en la ferma postura de no forçar ni físicament ni psíquica. Heus aquí una altra de les tasques de l'educadora, explicar els avenços de la pedagogia a les famílies, argumentar i saber defensar els nostres principis, les nostres actituds i els nostres valors; en definitiva, els fonaments de la nostra pràctica.

Aquesta és una part fonamental de la nostra tasca, treballar per a una major comprensió dels nins i les nines, treballar per la difusió dels nous paradigmes, dels models d'aprenentatge centrats en ells i no en nosaltres, realitzats a través de valors com el respecte, la tolerància, l'acceptació de la diferència...

Tot un repte pels centres de 0 a 3 anys que pretenguin donar una qualitat en els seus actes, tant educatius com assistencials, perquè una bona assistència, amb coneixement de cada nin i de cada nina, i amb consciència de cada una de les nostres actituds és altament educativa, molt més que qualsevol experimentació aliena als desitjos i als interessos reals dels infants, per molt boniques que quedin les fotos a l'àlbum.

BIBLIOGRAFIA

- Tardos, Ana; Falk, Judit y otros; *Comer y dormir*. Octaedro 2002.
- Vincze, María; *La comida del bebé, del biberón a la autonomía*. La Hamaca 67.
- Chokler, Myrtha; *El concepto de autonomía en el desarrollo infantil temprano, coherencia entre teoría y práctica*. <http://www.eubios.net/index.php?page=5&topic=38>
- Karmele Angulo San Millán. *Mirando al niño*. Escuela Infantil La Dehesa. El Escorial (Madrid)
- Agnès Szanto. Lòczy ¿Un nuevo paradigma? El instituto Pikler es un espejo de múltiples facetas. *Ediunc*. □